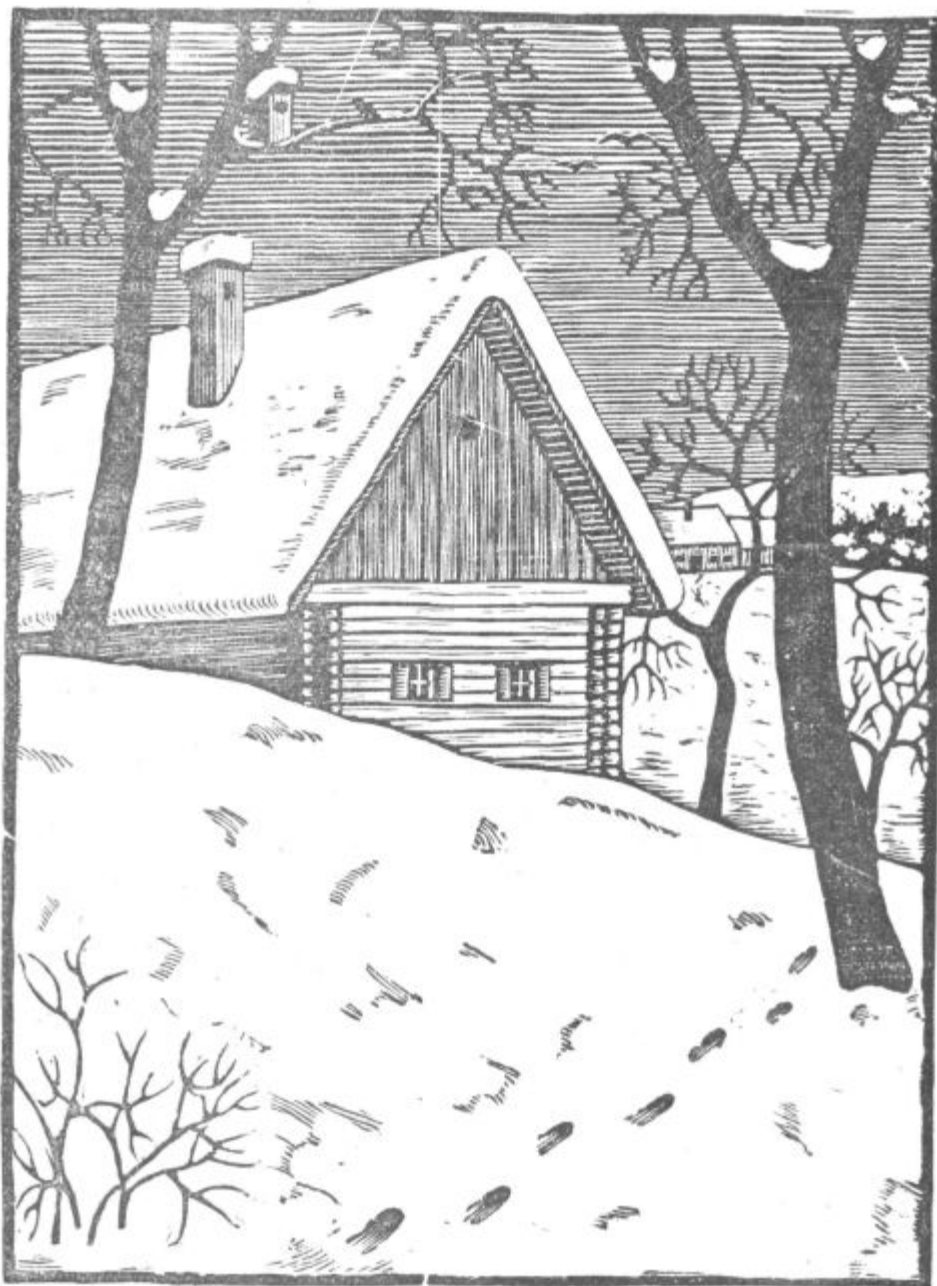

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 4.

V LJUBLJANI, 28. JANUARJA 1934.

KNJIGA 15.

JOS. KLADNIK

ZIMA (lesorez)

ALI IN KAKO MOREMO IZBOLJŠATI ČLOVEŠKI ROD?

PRIV. DOC. DR. B. K. SKERLJ

N A D A L J E V A N J E

V spoznanju, da je znanje o dednosti že zadostno, da se more predvidevati v tem ali onem primeru dedno obremenjeno potomstvo, ki bo družbi le v breme, so nekatere države uzakonile evgensko sterilizacijo prizadetih oseb.

Med prvimi takimi državami je bila severnoameriška država Kalifornija, kjer imajo tak zakon že od l. 1909. In — od takrat se tudi res izvaja, tako da imamo prav iz te države najboljše podatke o učinkih tega zakona. Prej kot Kalifornija je tak zakon imela že — prav tako severnoameriška država — Indiana (1907). Do svetovne vojne (1914) so imele sterilizacijske zakone torej že: Indiana (1907), Kalifornija, Connecticut in Washington (1909), Iowa (1911), Kansas, Michigan, North Dakota in Wisconsin (1913). Do l. 1929 je imelo že 27 severnoameriških držav sterilizacijske zakone. V nekaterih državah se pa ti zakoni v praksi le malo ali sploh ne izvajajo, deloma zato, ker so prekruti, nepraktični, nejasni itd., pa tudi zato, ker ni posebne potrebe po izvajaniu. Vsekako pa je bilo do 1. januarja 1933 izvršeno v Zedinjenih državah (U. S. A.) že 16.066 sterilizacij (na 6.999 moških in 9.076 ženskah), od teh nad polovico v Kaliforniji, namreč 8.504 (na 4.423 moških in 4.081 ženskah).

Skušnje, ki jih imajo iz Kalifornije, je društvo »The Human Betterment Foundation« sestavilo v 12 točkah, od katerih jih naj tu nekaj navedemo: Sterilizacija ima pred vsem le eno posledico, namreč da prepreči starševstvo (to se pravi, da sicer na noben način ne oškoduje ali spremeni posameznika: le otrok ne more imeti). Sterilizacija ni kazen, temveč varnostni ukrep za prizadete in njegovo gotovo dedno obremenjeno potomstvo, kakor tudi za družbo in državo. Sterilizirani pacienti se po operaciji lahko vrnejo domov, do čim bi morali ostati — če bi ne bili sterilizirani — za mnogo let, če ne do konca življenja, internirani in odločeni od svojcev. Sterilizirani se lahko celo poročijo; morejo si torej ustvariti lasten

dom; če bi pa ne bili sterilizirani, bi morali biti zaprti v institutih in zavodih. Ena najvažnejših posledic za družbo in državo pa je, da se z dobro izvajanim in dobrim sterilizacijskim zakonom močno razbremene davkoplačevalci in omogoča državi, da skrbi lahko za veliko večje število potrebnih, kakor bi bilo sicer mogoče (dokler mora država vzdržavati razne drage zavode za manjvredne itd.). Odkar se izvaja sterilizacijski zakon v Kaliforniji, je znatno padlo število seksualnih deliktov. Kot 12. točko pa navaja omenjeno poročilo, da je sterilizacija »praktičen in potreben korak, da se prepreči rasna degeneracija.«

To so vsekako razveseljiva dejstva, ki jih navaja ameriško poročilo po skoro 25 letnih skušnjah!

Morda se ta ali oni vpraša: ali ima država pravico poseči na tak način v življenje posameznega svojega državljanca? Nočemo nikakor poseči v delokrog juristov. Opomniti hočemo le na to, da ima Amerika okoli 12 milijonov duševnih bolnikov (torej pribl. 10% prebivalstva!), od katerih je polovica že bila, je ali bo v najkrajšem času po zakonu internirana v kakšnem državnem zavodu! Razen teh 12 milijonov pa ima Amerika še okoli 6 milijonov lažjih slaboumnih, katerih inteligenca je do 30% pod normalo. Skratka je tam okoli 15% prebivalcev takih, da potrebujejo državno podporo, dočim so sami za družbo neproduktivni ali — zločinci — celo škodljivi! Kdo bi — že samo po teh številkah — dvomil, da imajo družba, zdravi državljanji, država, pravico, braniti se takih državljanov ali vsaj preprečiti, da se ne razmnože v še strašnejše število?

Dalje navaja utemeljitev neke ameriške sterilizacijske razsodbe iz Virginije (primer Buck versus Bell): »Tri generacije slaboumnih je dovolje«. Šlo je za primer, da je imela slaboumna ženska, ki je bila sama hči slaboumne matere, slaboumnega otroka. In dalje pravi sodba: V vojnem času zahteva država od najboljših državljanov, da žrtvujejo svoje življenje za splošni dobrobit. V miru

pa ne bi imela pravice zahtevati od enih svojih najmanj vrednih državljanov, ne da bi žrtvovali svoje življenje, marveč da store mnogo manjšo žrtev — ki je sami večinoma niti ne smatrajo za žrtev, temveč za dobro —: da se odpovedo starševstvu, kadar so očitno nesposobni za to?

Toliko o ameriških sterilizacijskih zakonih. Poglejmo sedaj še malo v Evropo! Tu je že nekaj držav premišljalo o sterilizacijskih zakonih, poznamo že nekaj osnutkov, tako danski, dva norveška, dva nemška, švedski itd. Evgenična sterilizacija se izvaja doslej v Evropi praktično menda le na Danskem in od 1. t. m. dalje v Nemčiji.

Zanimivo je, da sloni večina zakonov in zakonskih osnutkov na privolitvi pacienta, ki bo steriliziran. Tudi prvotni nemški načrt (ki so ga poglavitno redigirali E. Fischer, Muckermann in

v. Verschuer) je slonel na privolitvi. Nova Nemčija je uvidela čisto pravilno, da se tako važen zakon ne da uspešno izvajati, če je njegova izvedba odvisna od svobodne volje (privolitve ali odklonitve) — onega, ki bo steriliziran. Steriliziran pa bo vendar le oni, ki je dedno bolan, oz. dedno obremenjen ali oni, o katerem smemo sklepati, da je njegova dedna tvarina okvarjena (n. pr. alkoholik!).

Izrecno se pa nemški zakon, ki je sedaj v veljavi, ne tiče zločincev in seksualnih zločincev. Tudi v tem je jako zdravo jedro: sterilizacija v očeh državljanov ne sme biti nikoli kazen, temveč le varnostni ukrep v smislu dobrobita celote. Za navadne in seksualne zločince treba uvesti kazen v zvezi z evgenično zahtevo, da se taki ljudje ne razmnože, da torej nimajo dedno obremenjenih potomcev. Za seksualne zločince pride tu

ZDRAVICA OČAKU NOETU

kot zakon (ali pa morda poleg kazni na prostosti) v poštev kastracija — tudi to se že izvaja v Nemčiji in se je v posameznih primerih pripustilo na željo prizadetega že prej (Lex Zwickau). Za ostale zločince pa stvar še ni definitivno rešena.

Kaj torej zahteva toli komentirani in tudi — hote in nehote — napačno razumljeni nemški sterilizacijski zakon? Zakon se imenuje: Zakon za preprečitev dedno bolnega potomstva («Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses») in pravi v 1. paragrafu, ki ga naj tu citiramo dobesedno:

»§ 1. (1) Kdor je dedno bolan, se sme s kirurškim posegom narediti neploden (sterilizirati), če se lahko po skušnjah zdravniške vede z veliko verjetnostjo pričakuje, da bodo njegovi potomci bolni na težkih telesnih ali duševnih okvarah.

(2) Dedno bolan v smislu tega zakona je oni, ki ima katero naslednjih bolezni:

1. prirojeno slaboumnost,
2. shicofrenijo,
3. cirkularno (manično-depresivno) blaznost,
4. dedno božjast,
5. dedni ples sv. Vita (Huntingtonova chorea),
6. dedno slepoto,
7. dedno gluhotu,
8. težko dedno telesno hibo (Missbildung).

(3) Dalje se sme napraviti neploden oni, ki je bolan za težkim alkoholizmom.«

Nočemo reči, da se ne bi dalo eni ali drugi stvari s strokovnega stališča ugovarjati, vendar bi to presegalo okvir te razprave. Saj je tu važno zlasti to, da pokažemo, da je nemški zakon osnovan, ne na politični bazi, temveč na znanstveni, ki se dá vedno zagovarjati. Da se lahko v praksi zlorablja? Gotovo; toda najbrž ne bi bil prvi. Mislim, da se moramo pač zanesti na vestnost in objektivnost izvajalcev.

Poleg tega, da stavi predlog za sterilizacijo lahko pacient sam ali njegov varuh ali zakoniti zastopnik, s me stavi ti predlog tudi uradni zdravnik in za oskrbljence bolnic, zdravilišč ali oskrbovališč ter kaznilnic tudi uradni predstojnik. In to je novo in važno v tem zakonu; preko privolitve in preko vprašanja pacienta samega se lahko stavi predlog za sterilizacijo. Gotovo leži v tej točki jedro za možno izboljšanje tega zakona. Toda na drugi strani je prav ta točka važna, zakaj od n. pr. slaboumnih oseb ne moremo zahtevati pravega razumevanja za pomen tega zakona, ne moremo pričako-

vati, da bi po lastnem »zrelem« preudarku vedno, kadar bi objektivno bilo treba, privolili v sterilizacijo.

§ 5 in 6 se ustanovi in določa delovanje t. zv. sodišča za dedno zdravje («Erbgesundheitsgericht»). § 7 določa, da je razpravljanje tega sodišča tajno. Po § 9 je priziv proti sklepom tega sodišča v teku enega meseca. § 9 in 10 se ustanavlja in določa delokrog višjega sodišča za dedno zdravje («Erbgesundheitsobergericht»). § 11 določa, da sme sterilizacijo izvesti le za Nemčijo aprobiran zdravnik. Slede še nekatere tehnične določbe. Posebno važen pa je spet § 12, ki pravi v svojem 1. odstavku: »Če je sodišče končnoveljavno sklenilo sterilizacijo, potem se mora izvršiti tudi zoper voljo onega, ki bodi steriliziran, razen če je samo on staval predlog. Uradni zdravnik mora policijski oblasti predlagati potrebne ukrepe. Kolikor drugi ukrepi ne zadoščajo, je dopustna uporaba neposredne sile («Zwang»)«.

Tudi ta določba je nova nasproti vsem dosegljivim zakonskim načrtom in osnutkom. Toda tudi ta je potrebna, če naj od zakona pričakujemo kaj več nego nepotrebne kupe aktov, ki jih povzročé itak skoro vsi zakoni.

§ 13 določa, da plačuje stroške za sodni postopek država. Stroške za operacijo samo pa nosi le v nekaterih primerih država, deloma pa pacient sam, oz. bolniška blagajna itd.

§§ 14—18 določajo še nekaj tehničnih stvari za izvedbo zakona.

To so torej bistvene določbe nemškega sterilizacijskega zakona, ki je brez dvoma najostrejši od vseh, kar jih je že v rabi, pa tudi od vseh osnutkov. In vendar ga je diktirala potreba! Poglejmo v Ameriko: tam so našli okoli 18 milijonov (!) takih, ki bi morali biti sterilizirani. A steriliziranih je le nekaj nad 16.000. Seveda: ameriški zakoni ne poznajo prisilne sterilizacije in ne tujeja predloga brez privolitve pacienta. Toda: Kaj je teh 16 tisoč proti 18 milijonom?! To še ni niti 1%!

Zato pa mislimo, da je Hitlerjeva Nemčija s tem zakonom storila velik korak naprej v spoznanju, da se tak važen zakon, ki odloča koncem koncev o »biti ali nebiti« naroda, države in družbe, ne more naslanjati na privolitve — duševno manjvrednih, dedno težko obremenjenih, slaboumnih itd., torej onih, katerih se v prvi vrsti tiče. Saj končno tudi tatu ne vprašamo, ali privoli, da ga zapremo. V Evropi, kjer imamo prisilno cepljenje zoper koze, tudi ne sprašujemo posameznika, ali privoli v to itd.

Krut je ta zakon, toda potreben. In če je Hitlerjeva Nemčija zagrašila res in brez dvoma že mnogo krutosti, nesmiselnosti, reakcionarnosti — s tem zakonom jih gotovo ni.

In: kje so kakšne rasne določbe?, slišim vprašanja nekaterih čitalcev, ki so kje čitali o rasnih teorijah in ukrepih. Ni jih. Zakon določa sterilizacijo zgolj le za določene dedne oblike določenih bolezni. Nič rasnega vprašanja ne najdemo torej v njem in — če bo objektivno in dobro izvajan — bo rodil lahko neprecenljive uspehe za Nemčijo, uspehe, ki jih ji bo ostali svet upravičeno lahko zavidal. Zakaj tudi ostala Evropa je že močno potrebna energičnih evgeničnih ukrepov!

Zlasti za nas Slovane je primeren čas, da začnemo misliti na evgenično ureditev družabnega življenja. Mi imamo še mnogo naravnih pogojev, ki jih nimajo več zapadnejši narodi, ki so, kakor smo uvodoma rekli, že na drugi strani življenjske krivulje. Pred vsem pa imamo Slovani to prednost, da se nam rodi še dovolj potomstva, tako da se nam ni bati — vsaj za enkrat še ne — primanjkljaja potomstva. Zdi se, da imamo tudi še zdrav smisel za potomstvo. Tem bolj je naša naloga, da se zanimamo za evgeniko. Zakaj izbirni činitelji igrajo vlogo tudi pri nas in tudi pri nas je nevarnost, da bi s časom prerasli manjvredni elementi zdrave in polnovredne. Potrebna je regulacija, racionalizacija, pametno gospodarstvo. Napisal sem pred leti, da ni treba več toliko porodov, ker danes mnogo manj otrok v prvi otroški dobi umrje — za ta del se nam torej ni bati zmanjšanja števila prebivalstva. Toda ako bo manj porodov, in zlasti manj sploditev (čemur se danes skoro ne moremo več upreti na noben način — na škodo družbe, ker se ravno večvredni najmanj plode), potem moramo gledati, da bodo vsaj ti, ki se rode, polnovredni in družbi in državi koristni.

Nasprotniki očitajo evgeniki materializem — no, mislim, da to ne drži. Nasprotno: evgenika vzpodbuja človeštvo k napredku, odpira lepšo, zdravejšo bodočnost, zahteva podreditev egoističnih zahtev potrebam skupnosti in ima kal pravetično polnovredne ideologije.

Da moremo izboljšati človeški rod, smo spoznali, deloma smo tudi že naznačili kako: s primerno gospodarsko politiko, s primerno higiensko politiko —

v kateri smo, mimogrede povedano, v naši Jugoslaviji že jako napredni —, z racionalizacijo rojstev, t. j. s tem, da bo po zakonu onemogočeno, da bi se plodili manjvredni elementi na račun normalnih in na škodo celotnosti. Zakaj na ta način bi si prihranili ogromno denarja za podpore onim, ki naj imajo potomstvo, od katerih moremo pričakovati največjih koristi za državo in družbo: v zdravih otrocih, in le v zdravih, leži naša bodočnost! V Franciji ima rodbina s štirimi otroki že najrazličnejše olajšave, tako glede davkov, kakor tudi glede vožnje na železnici itd. Pri nas bi bil sedaj, ko smo še močni, ko se rodi povprek še dovolj otrok, da se nam ni treba bati za bodočnost, čas, da se dajo olajšave onim mladim, zdravim ljudem, ki si še žele potomstva. Zakaj ta želja je važna: kjer ni več te želje, je narod zapisan smrti! Ukrepi v Franciji je že dokaj pozen in ne bo mogel zadržati neizprosne padanja porodov, kakor v vsej zapadni Evropi ne. Toda pri nas še ni prepozno in zato na delo za evgenična načela! Vsi, ki želite sebi, državi in človeški družbi boljšo bodočnost in zdravo, krepko potomstvo, se poglobite v studij svojih rodovnikov, v studij dednostnih pravil, skratka v studij evgenike in sprejmite to etiko res kot etiko in ne kot materialistično načelo, ker tega res ne zasluži!

VEJE POD SNEGOM

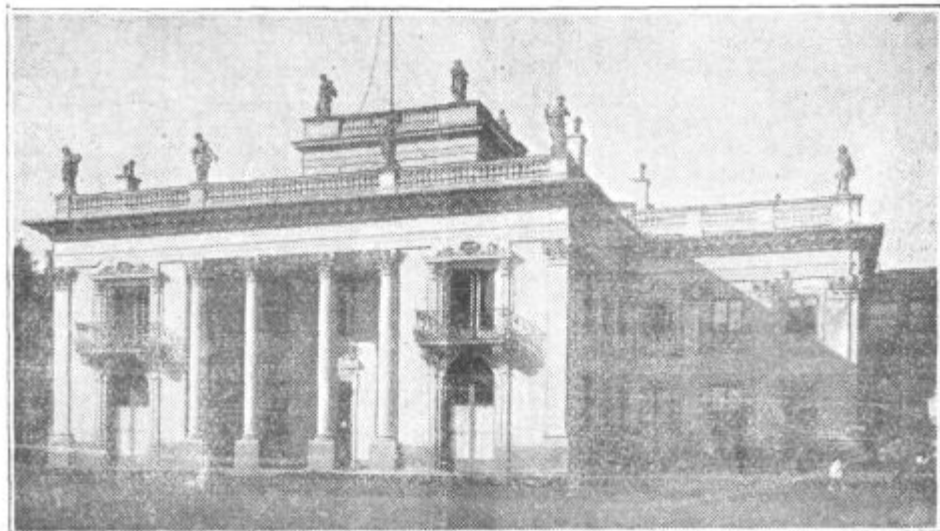
POLJSKI PREPOROD

INŽ. D. ŠKERLAVAJ

Poljska preteklost nam kaže resnično sliko njenega bleska, bajne veličine in kraljevskega sijaja v mogočnem krakovskem Váveku. Vsa glorijska minulost diha iz njegovih mojstrsko klesanih oblik, te arhitektonsko umerjene simfonije poljskega panteona in vse njegovo okolje soglašajo v veličastnem ritmu — daleč

bili pobuda narodnega preporeda v težkih dneh krute preizkušnje in so postavili temeljni kamen mogočni zgradbi poljske narodne kulturne preosnove.

Doba Sasov, ko so tuji samovoljno skrunili vse njim narodno tuje in jemali meščanom pravice, pa je dala izpodbudo za samozavestno delo poljskega preporeda. Prišel se je pojavljati znanstve-

Letni kraljevi dvorec Stanislava Avgusta Poniatowskega v Varšavi

naokrog. Sončna preteklost je neizbrisno pisana na tem kulturnem spomeniku — ponosu Krakova.

Zadnjih 300 let pa je zapisanih v knjigi spominov Varšave, ki je naslednja prestolnica Poljske od konca XVI. stoletja dalje.

Še ji je bilo dano osrečiti njene sinove in hčere v zlatem veku poljskega meščanstva, še strmi pred orjaško veličino svoje domovine, ki obsega takrat en milijon kvadratnih kilometrov površine, ko so se na obzorju prikazale prve zarje bližajočih se krvavih dni.

V potopu švedskega vpada in kozakških uporov so se pričeli rušiti mogočni zidovi velike poljske državne samobitnosti. Še nekaj blestečih kraljevskih imen, kot Jana III. Sobieskega, ki je rešujoč sovraže pred turško pogubo zapisal sebi usodne posledice. Sigmunt III., Vladislav IV., Jan III. Sobieski in zadnji poljski kralj Stanislav Avg. Poniatowski so pustili one velike spomine, ki so

na socialni pokret, ki je glasnik Stanislavovske dobe. Knjižnica Zaluskijh je štela 300.000 knjig (1746). Razvijal se je tisk, knjigarne in tiskarne. Prvi dnevnik pa se je pojavil na Poljskem v letu 1661. v dobi kralja Jana Kazimira. Razvijala se je gledališka umetnost. Kljub nekemu kulturnemu razvoju v dobi Sasov pa ni bilo splošnega kulturnega napredka. Vendar so tem razdiralcem narodne blaginje, ki so bili zmožni v eni noči priigrati s kartami pol milijona zlotov in ki so uprizarjali brez konca redute, maskarade, balete, kavalkade itd. stala nasproti imena, kot Czartoryskich, Laszczyńskich, Pijarów in Kohnarskich.

Vršil se je neizprosni boj dveh svetovnih naziranj in ta doba je bila ožarjena v svitu one jutranje zarje, v kateri so zablestela konec XVIII. stoletja dela »Komisije za narodno vzgojo«, velikega sejma in majniške konstitucije. V tem času pa je bil poslan človek —

maršal Francišek Bielinski. Lastnoročno je izdelal regulacični načrt takratne »Velelike Varšave«. Meščani so se ga bali, ker je neizprosno izvajal svoje reformno delo. Sledil je preporod zadnjega poljskega kralja Stanislava Avg. Poniatowskega, čigar kulturna veledela so blesteč biser v kroni poljske kulturno zgodovinske kronike (druga polovica XVIII. stoletja).

Kar je bil za mesto Nancy — Leszczyński, to je hotel biti za Varšavo kralj Poniatowski. Sam je risal regulacijske načrte južnega predela prestolnice. Ta nenavaden estet, konzervator kulturnih spomenikov in pravi poznavalec umetnosti, ki je sam nadzoroval prezidavo starega kraljevega dvorca, je dal svojemu kraju pravi biser arhitekture, prekrasen dvorec »Lazieński« s parkom in gledališčem na otoku, kar je nekaj edinstvenega v Evropi. Pomagal mu je tudi Merlini. Dva glavna trga pa sta še danes osredni točki južnozpadne Varšave. Ogromno zanimanje kralja za to kulturno gibanje, njegova nenavadna invencija in ogromno znanje ustvarja s številnimi domačimi posebno pa še tujimi humanisti po njem imenovani psevdoklasični slog te dobe. Zanimiv je njegov skrajno takten odnos do podložnih umetnikov, ki je kaj drugačen kot oni Julija II. nasproti Michelangelu. Tako piše nekoč Bacciarelliju: »Sem in ostanim dolžnik onega, ki mi je tolikrat ustvaril srečo in ki je moj prijatelj.«

Na tega kralja gleda poljska javnost skoro užaljena spričo delitve Poljske.

Vendar pa je dal ta preporod pobudo za razcvet umetnosti in znanosti Poljske, brez katerega bi doba zaslužnjenja ostala brez hranilnih snovi v kulturnem in duhovnem boju po strašni katastrofi. Ta dvor je bil zadnji odsvit renesanskih dvorov. S smrtjo tega kralja (konec XVIII. stol.) je nastopila Gologota Poljske, ki je odsihod živela v verski ekstazi in apotezi mučeništva.

Življenje Varšave je izumrlo. Število prebivalcev je padlo z 200.000 na 66.000 po zadnji delitvi Poljske (1795). Najodličnejši ljudje so iskali utehe v emigraciji. Narod je molčal. Ostalo je samo še delo na znanstvenem polju. Linde ustvarja poljski besednjak. Staszic pa ustanavlja osredje za znanstveno delo — na vsem tem pa teži brutalna pruska pest in Landrecht. Konstitucija 3. maja je ostala samo še kot blesteč spomin. Poljski narod pa je ostal in živel dalje — mogočen kot hrast globoko vraščen

v svojo rodno grudo, z brezmejno ljubeznijo do svojega kraja — prenašajoč vse ponižanje. Spomin na lastno veliko preteklost ga je bodril v boju zoper krivico in nasilje.

Prvi vzgojitelj Poljske tik pred izgubo njene svobode je bil Stan. Hieronim Konarski. Ustanovitelj slavnega zavoda »Collegium Nobilium«, kjer se je mladina učila v poljščini, namestu prejšnje metode — citiranja latinskih stavkov na pamet. Njen utilitaren značaj je pospeševal študij socialno gospodarskih vprašanj. Maksima se je glasila: vse za božjo hvalo in blaginjo domovine. Imel je ogromen vpliv na šolsko reformo, jačil je čut odgovornosti in prerodil poljsko javnost po moralnem padcu v dobi Sasov. Isto vzgojno iniciativo je sprejela tkzv. »Komisija edukacyjna«.

Poljska je še vedno pričakovala rešitve. Vsi upi na »boga vojne« so utonili v Berezini. Strahotne in krvave vstaje so pričale, da narod še živi in grozi z izbruhom maščevanja za nečuveno samopašnost samosilnikov. V srcih vseh je plamtelo upanje. Kdo naj opiše ogromno delo stvariteljskega duha voditeljev Poljske skozi vse XIX. stoletje, Mickiewicza, Sienkiewicza, B. Prusa, Żeromskega-Matejka in plejade drugih nič manj pomembnih, ki so ozarjali nebo ob pohodu naroda skozi temo zaslužnjenja? Kljub težkim razmeram so nastajale prosvetne in humanitarne ustanove in številne monumentalne zgradbe v novejši dobi. Neizmerno vzgojnega pomena so bili tudi gledališče, glasba in kulturni spomeniki, Šolska matica, Szkoła główna in Kasa Mianowskega, še danes ogromna institucija, ki je obenem založništvo znanstvene literature. Varšavske razmere in njen pozitivizem so morali ustvariti kot samoobrambno sredstvo anomalijo pojavov v skupnem slovanskem političnem koncertu pod avstrijskim dvoglavlom orlom.

Svetovna vojna je pospešila tok dogodkov v politični areni. Nastala je svobodna republika Poljska, ki na vsakem koraku manifestira svojo ogromno življenjsko ekspanzivnost. Danes za Poljsko ni več glavno kult večerajšnjega dneva, temveč ustvarja z vso vdanostjo in skrbjo hram novemu človeku, kateremu pomeni junaštvo in razmah duha smisel njegove bitnosti. Razstava v Poznaju je pokazala nepričakovano stvariteljsko silo Poljske ne samo na tehničnem polju — Gdynja je poglavje zase.

Moderna tehnika in z njo vse pridobitve današnjega časa triumfirajo v Varšavi — slovanskem velemestu. Dinamika njenega življenja udarja v močnem ritmu, ki jekleno odmeva v hladnem ozračju.

Vedno bolj jasen postaja smoter spontanega vseslovanskega gibanja in lahko sklepamo, da bo vloga »slovanskega duha« vsaj tako pomembna, kot je bila romanskih in germanskih narodov.

V. VODNIK O J. VEGI STANKO BUNC

Med literaturo, ki jo našteva v monografiji o Juriju Vegi prof. dr. L. Čermelj v Zis, knj. 14, str. 554—5 (Vegova številka), pogrešamo edinega sodobnega, dasi skromnega slovenskega vira. Naš prvi časnikar V. Vodnik je v svojih »Lublanskih Novicah« dvakrat poročal o J. Vegi. Obe vesti, prepisani iz bohoričice v gajico, se v doslovnem prepisu glasita:

1. »Juri Veba Major per cesarskih Bombarderjih, je kulikor jes vëm en rojen Krajnec, on je skuzi učenost inu zastopnost v velike službe naprej peršel, desilih je kmetiškega stanu; več bukov od mēre inu matematike je pisal, per vojski zadobil križ Marie Theresie, je kojnik tiga ordna; inu akademija v' mēsti Mainz ga je med svoje učene možē perštela. Od mladosti je bil priden študent. Mladenci tedaj imajo zgodaj modrost inu uk iskati; bodo per moški starosti kruh, čast, inu vesele dosegli.« Dunej 17. Sušca. (Lubl. Novice 1798, št. 25, 28. marca.)

2. »Juri Veba krajnc iz Moravske fare major per bombarderjih je od svitliga Cesarja povišan za Barona, desilih kmetiškega stanu se je vuner dobro obnašal, učene bukve od merjenja pisal, inu skuzi tē stvari milost pred Cesarjam zaslužil. Majnši šole je slišal v' Lublani, potle pa na Dunaji se dalaj prebrisal.« Dunej. (Lubl. Novice 1800, št. 39, 27. sept.)

K obema poročiloma je pripomniti tole: Vodnik piše primek našega učenjaka po domače in kakor je pisano tudi v krstni knjigi v Moravčah, t. j. Veba in ne Vega, kakor se je sam podpisoval od 1780 dalje. — »Kojnik tiga ordna« = vitez vojaškega reda Marije Terezije (iz 11. avg. 1796).

Po teh poročilih je popraviti navedbo prof. dr. Čermelja (l. c. 545), da je Akademija koristnih nauk v Mogunciji (Mainzu) izbrala J. Vego za člana l. 1799., ampak že vsaj pred 28. marcem 1798, ko ve o tem poročati Vodnik.

KAREL DRZNI

(10. XI. 1433 — jan. 1477)

Burgundski vojvoda Karel se je rodil pred 500 leti iz očeta Filipa Blagega in Izabele Portugalske. Ludovik XI. Francoški je bil ljubosumen na Burgundsko vojvodino, ki se je lepo razvijala, in zahteval, da mu je Karel prepustil nekaj obmejnih

Vojvoda Karel I. 1460, ko je bil naslednik prestola

mest. Radi tega so nastale vojne, ki so se končale šele tedaj, ko je bil Karel Drzni s švicarsko vojsko poražen in ubit. Da je on zmagal, bi danes Evropa nemara kazala drugačno obličje. Francijo je namreč hotel ločiti od osrednje Evrope s posebno državo, vsebujučo germanske in romanske življe. Blagi princ, prijatelj umetnosti in razkošja, je imel edino hčer Marijo, poročeno s poznejšim habsburškim cesarjem Maksimilijanom, ki ga poznate iz Aškerčeve »Stare pravde«. Car Makso je po svojem tastu podedoval dostojanstvo velikega mojstra Zlatega runa, ki je poslej ostalo cesarski kroni. Podložniki dolgo niso mogli verjeti, da je njih vojvoda umrl, in že so se jele o njem pripovedovati povesti kakor o kralju Matjažu ali Frideriku Rdečebrcu.

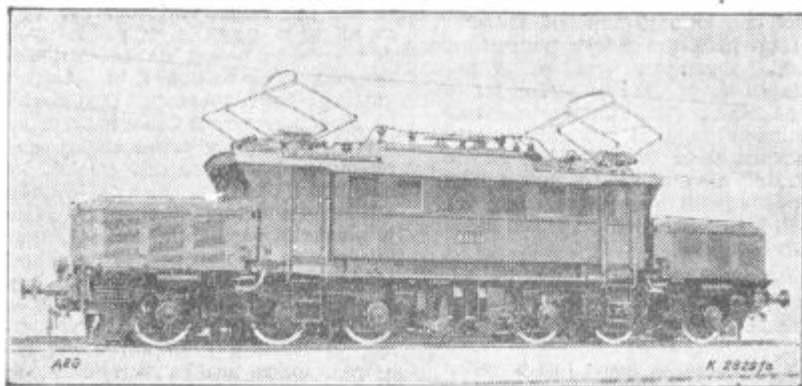

TEHNIČNI OBZORNIK

NOVE ELEKTRIČNE LOKOMOTIVE

Za nedavno elektrificirano progo Monako—Stuttgar! je naročila uprava nemških državnih železnic večje število novih električnih lokomotiv in motornih voz, ki imponirajo po svoji velikosti in moči. Lo-

obilico ostrih ovinkov in težkih vzponov. Lokomotiva je dvodelna in ima v celem šest osi. Ne ženeta je kakor običajno eden ali dva centralna motorja, ampak sedi na vsaki osi poseben motor, kakor pri tramvajskih vozovih. Lokomotiva tehta 120 ton

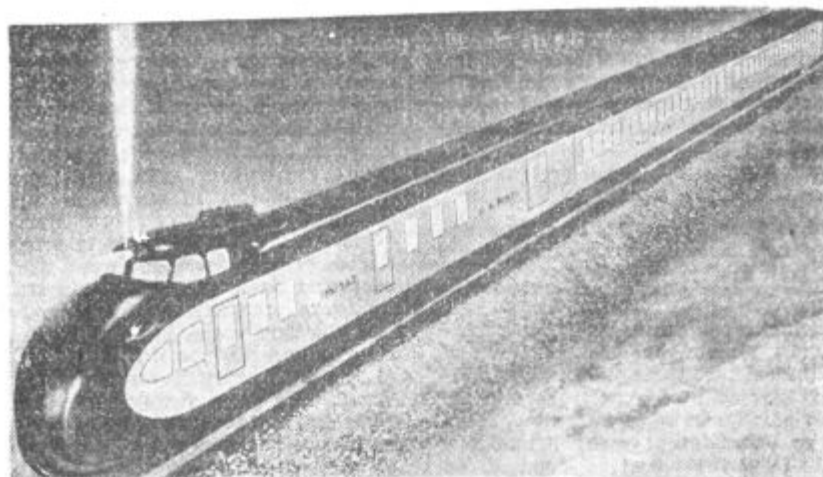
Električna tovarna lokomotiva

komotiva za brze vlake je vobče najhitrejša na svetu in je vzbudila med železniškimi strokovnjaki veliko pozornost, ko je na poskusnih voznjah prevažala težke ekspresne vlake z brzino nad 150 km na uro in si s tem osvojila nekatere svetovne rekorde.

Po svoji moči in tehnični ureditvi se odlikuje tudi lokomotiva za tovarne vlake, ki bo obratovala zlasti na goratem odseku proge med Stuttgartom in Ulmom, ki ima

in je v stanu vleči na progi z vzponom 10 pro mille 1200 ton težek vlak z brzino 65 kilometrov na uro. Prostor za vozača in strojnika ter za stikala in kontrolne instrumente je v zvišanem nastavku sredi lokomotive, dočim so spravljene transformatorji pod nižjimi okrovi na obeh koncih. Obe lokomotivi je konstruiral in zgradil industrijski koncern AEG v Berlinu.

tnj

NAJHITREJSI VLAK NA SVETU

Ameriške Pullmanove delavnice bodo v kratkem dogradile garnituro brzega vlaka po načrtu, ki ga vidimo na sliki. Vlak bo v brzini prekašal vsa dosedanja železniška vozila ter bo po udobnosti in tehniških novostih nekaj posebnega. Motorna električna lokomotiva bo imela spredaj dva orjaška žarometi, eden bo osvetljeval progo, drugi pa bo usmerjen navpično navzgor, tako da bo viden njega žar več desetih kilometrov v daljavo.

POPRAVKI IN DOSTAVKI

(Zmes in znes)

Kot rešeto, bogme, votel
v glavi mi spomin leži.
Človek se bo vedno motil,
dokler v grob se ne zvali.

Prosto po Stritarju.

Tiskarski škrat je čudovita prikazen, iznajdljiva in domiselna, da je kaj. Neki vseučiliški prof. na Dunaju ima po zahtevu dr. Prijatelja imenitno zbirko pogreškov, ki jih Francoz imenuje »coquilles«. V nekem obredniku n. pr. naj bi stalo: Ici le prétre ôte sa calotte (tu si duhovnik sname čepico), namestu tega je tiskano: culotte (tu si duhovnik hlače sleče). Tako zmedo je meni škratelj povzročil v Lj. Zvonu 1933 str. 574: Coppée je bil dostopen za čas (čar) Theurietovih kitic. Str. 640: »Piccolo mondo« je šepav (šegav).

Je li slab spomin ali škrat v žisu 26. XI. str. 600, kjer je razprava o Flaubertu postavljena v l. 1921 nam. 1922? Na istem mestu me je opozoril B. Borko, da Čehov nima na vesti drame Jesenske gosli, pač pa je to najboljše delo Ilija Gurgučeva, ki ga je Borko poslovenil. Priznati moram, da umotvorčka ne poznam. Odkod torej moja pomota? Po vojni sem nekoč slišal »hudoženstvenike«, kakor poprečni Ljubljčan imenuje ruski hudožestveni teater, in sem si v uvodu neke njih igre dejal: To je pa Verlaineova Chanson d'automne! Sedaj ne utegnem raziskovati, v katerem igrokazu stoji ta podrobnost: pri Gorkem (Na dnu), pri Andrejevu (Dnevi našega življenja) ali kje drugje?

Na prihodnji strani žisa (601), kakor me je opomnil tovariš J. Logar, je bržkone Trubarju tiskarski škrat premenil žlezé (shlise) v zblize!

Ob razpravici »Muc gre v muc« žis 19. XI. meni g. min. I. Hribar, da je lastno ime Muc skraćeno iz Mutec, tudi gozd »muc« utegne biti isto kot mutasta hosta, češ, prim. ruski »gluhoj lese«.

Trditve o šumi se mi ne zdi prav verjetne za naše izražanje. Kako je že pel Kette?

Dejal je Vlah Elija: V tihí lozi
ki ne drži nobena steza skozi,
tam bela vila je prebivala,
ob zarji v vodi se umivala.

Pač pa lahko podčrtam, da priimek Mutac res živi v Novem Vinodolskem. Pri nas bi se bil mogel obrusiti pred vsem na Gorenjskem, kjer se besede precej krčijo. V ribniškem narečju bi se glasil Mútec, medtem ko se onod muc (maček) izreka s čistim u. Odkod je torej ta priimek, se zapriseženo ne da čez noč ugotoviti. Eno pa moram že zanj dodati, da korena mut (mutec, mutati, mutast) zastojni iščem v Ljubljanskem staroslovenskem slovarju. Zato mi je takoj sumljiv. In res »Maretičev Akademski Riečnik ga izvaja iz italijanščine: muto. Incidit in Scyllam qui vult vi-

tare Charybdim. Na mesto Bavarca smo našli Laha.

V Pirjevčevi obdelavi Levstikovih Pisem (1931) zaslediš nekje Laščanovo tožbo glede pogostnih tujk. Enako se je J. Logar v Levstikovem Zborniku 1933 (236) pomudil pri puristovi izjavi: Germanizem se je v naš jezik tako vlezal... Vprašujem se, ali ne bi danes še več takih tujk izvolal. Je li vedel ob besedi klabuštrati, klobuštrati (zmesti, nerodno hoditi, blebetati) za Klugejev glagol klabastern? Kaj neki bi rekel ob Mencingerjevem Cmokavzarju in Ušperni? Murnik je v črtici »Kdaj me je bilo res strah« porabil za usiv strelski jarek naziv: hótel Ušperna. Seveda le hudomušno, etimologije s tem ni pokazal. Meni pa se je posvetila pred tremi leti v Loškem potoku, kjer se čuje »ušperna« za neko hruško. Izraz se je k nam zatosil od bajt (Kot, Pungert itd.), koder bivajo izza Marije Terezije gorenjski doseljenci, »švapačiči«. Zato išči ta izraz v Pletersniku pri I: lošpern(ica), loška hruška (divja, iz loga); na štajerskem je to: loščica.

V 22. delu tiči vsekakor latovska beseda pérnica = hruška (Benkovič, Podrobnosti o rokovnjaščini, DS 1890), posneta po nemški Birne, ta pa iz lat. pira. Gre torej za hibridno križanko kakor pri koroških skovankah: Trutamora, cmavo, cveč, pri tolminskem špedelati (šport + delati: kotel se loncu špedela).

Nihče ne sliši rad, da si je njegova govorica izposojala pri sosedih. V Janežičevi Slovenski slovnici 1911 stoji na str. 157 opomba: V primeri z drugimi jeziki rabi pisni slovensčini jako malo tujih besed... Edino Nemeč Dr. Rudolf Kleinpaul (Das Fremdwort in Deutschen, Göschen, 1910) je iz stiske naredil čednost, str. 6: Ako cenimo, da se na svetu govori 1000 jezikov, smo hodili na posodo k vsem tem, ne samo k 53 evropskim jezikom. Na vseh koncih in krajih smo pobirali besede, celo protinožcem smo nekaj dožni... Ta zavest marsikoga teži. Pa vendar ni usvajanje tujk vselej znamenje slabosti ali slabosti, marveč izraz odličnega stališča na svetu in prirodna posledica prometa, ki dan na dan prinaša nove proizvode in novo blago na trg... Mi nismo zakoten narod; ne živimo ločeni od sveta v kakí dolini kot republika Andora. Mi smo srce Evrope itd. S tega vidika pa je Slovenija popek Evrope. Če niso slovanške besede — v furlanščini in štajerski nemščini, prim. Koštialovo in Štrekljevo gradivo — prodrle v oba prizadeta književna jezika, ker je njuno središče predaleč, so pa to storile na Madžarskem in Romunskem.

Glede posameznih izrazov je dandanes malo še dvoma, je li Peter vzel Pavlu, ali pa Pavel Petru: Schatz — skot (srb. stoka), Pflug — plug, Forst — forêt. Vodnikov navadni izgovor: »Prizhe so pomerle« (Poveda-

nje od slov. jezika, Lublanske Novize) danes ne drži več. Malo težje se mi zdi vprašanje prvenstva pri verzih. Primerjajte tale gostilniški napis, objavljen v Lokal Anzeiger-u 22. I. 1928:

Wenn's Wirtshaus a Kirchen wär
und's Dürndl der Altar,
dann möcht' ich wohl Pfarrer sein
siebenuadert Jahr . . .

in našo narodno popevko:

Če bi b'la kambrica cerkev
in postelj oltar,
če bi b'la ljub'ca monštranca,
oj kdaj b' že bil far!

Človek ne ve, kje je izvirnik. Ali pa stojmo pred pojavom, ki mu pravijo Nemci »Völkergedanken«. Tak primer sem našel v madagaskarski narodni poeziji, kjer domačini z drugačnimi besedami takole krožijo:

Preljubi moj fantič ,po čem tak dišiš?
Si s cukrom namazan al' v gvercah ležiš?

(Jutro, 16. VII. 1932, J. J. Rabeariveló). M. Bajuk je za tekst »Oblaki so rdeče« zasledil sličnost v Anakreontu. Na take sorodnosti je nemara mislil dr. St. Vurnik: Studija o stilu slov. ljudske glasbe (DS 1930), kjer govori o slovenski alpski pesmi. Drugod je pa miselni vir neizpodbiten, n. pr. za »Nova pota pevskega pouka« (Popotnik, maj 1932-33, J. Tavželj), namreč: Anna Lechner »Ein froher Weg ins Reich der Töne«, Wien-Leipzig, 1929, Deutscher Verlag.

Tudi pri drugih narodih se tako godi. Hasenauerov odlomek »Ljudstvo in dome«, ki je po Bajukovi sodbi najboljši prispevek v Kramolčevi zbirki deklamacij »Domovinit« (Slovenec 28. XI.), sem na drja Lončarja pobudo prevedel za Naš rod 1931 iz nemške Jugendbühne. Nekaj mesecev nato sem dognal, da je prizorček brez navedbe vira skoraj do besede vzet iz: Lamennais, Le Livre du Peuple.

Ko je goriški duhovnik Blazij Bevk zagrešil krilatico: Iz trebušnega oboka gromovito poka, ni potreba, da bi bil vedel za W. Buscha »Leibgewölbe«, ki ga navaja Otto Schroeder (Vom papirnen Stil, Leipzig, 1902, 54).

Naj sklenem to čebljanje z obzornikom, s katerim sem pričel. V letošnjem Lj. Zvonu (624) sem se upri etimologiji neté k od netiti, pozabivši Keleminovo pisavo Nettek-Netka, Netko, (Bajke in pripovedke, 1930, uvod). Prednost dajem še zmeraj Pleteršniku, videč v Netku analogijo, kakršna se zrcali iz mladih gibljivih e: mesecmesca, kamen - kamna, Zaletel-Zaletia, Peteln (brez i), Jalen-Jalna (nam. Jelena, prim. Jarni-Jerneja, Janez-zvalnik Jenéz). S tega stališča se laglje razume naziv netéče (rdeča borovnica, móčnica, močičevje, omanjščevina, samonica, samoničje), največkrat imenovano: brusnica, češko brus(l)ina, odkoder je bržkone nem. Preisel(beere), ki se navzlic obilici domačih imen vécsi šopiri po jedilnih listkih v Ljubljani. A. D.

ODKOD IME REKI AMAZONKI

Prof. dr. A. Debeljak poroča v 2. št. XV. knj. Zis. na str. 49. o amazonkah, po katerih je baje dobila reka Amazonka svoje ime. Izraža se skeptično, in to po pravici. Zakaj španski raziskovalec Francisco de Orellana, ki je popotoval od jan. do avgusta l. 1541. ob Amazonki od izliva reke Napa do ustja Amaz., poroča v svojem potopisu, ki ga je izdal Markham šele leta 1859., da je on dal reki ime A., ker so jo imenovali Indijanci ob reki Pará v svojem jeziku »Amassona«, t. j. »reka, ki ruši (razdeva) čolne«, in ker je on iz tega napačno sklepal, da morajo tam blizu stanovati kake Amazonke. Nekaj časa se je reka imenovala po njem Orellana. E. K.

RABETTE: NOUS, MAMANS

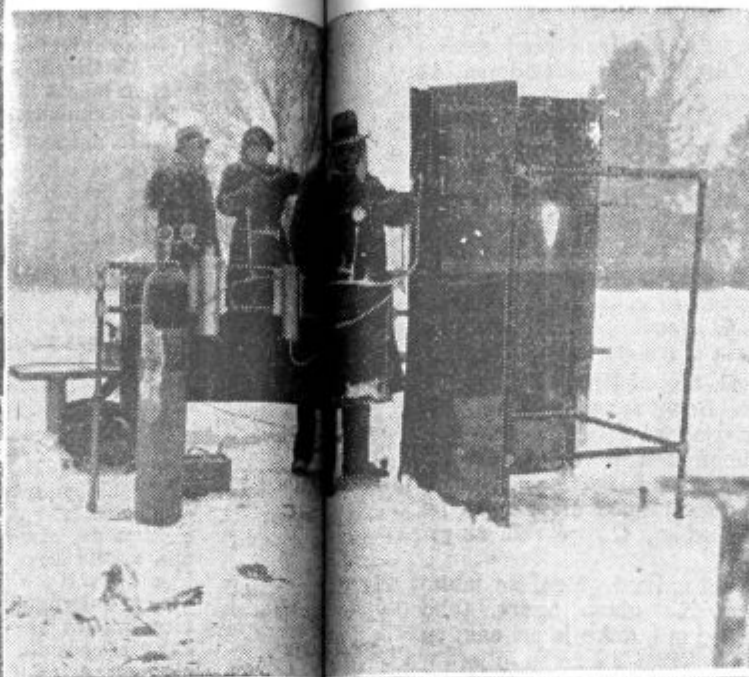
Uspeh te knjige je sinil ko blisk. Vsi francoski starši, vse mamice hočejo najti v tem čudovito nežnem spisu svoje lastne bridkosti, svojo milino, svoje nade poleg kretenj in skoro besed svojih dojenčev. Karkoli ima detinstvo smešnega, nepričakovanega, preprostega, ganjlivega in včasih boleznega, vse je nanizano v tem slastnem delu. Zato bodo Rabettine »Mamice« živele, dokler bo srčkanega šebetanja v zibkah. (k)

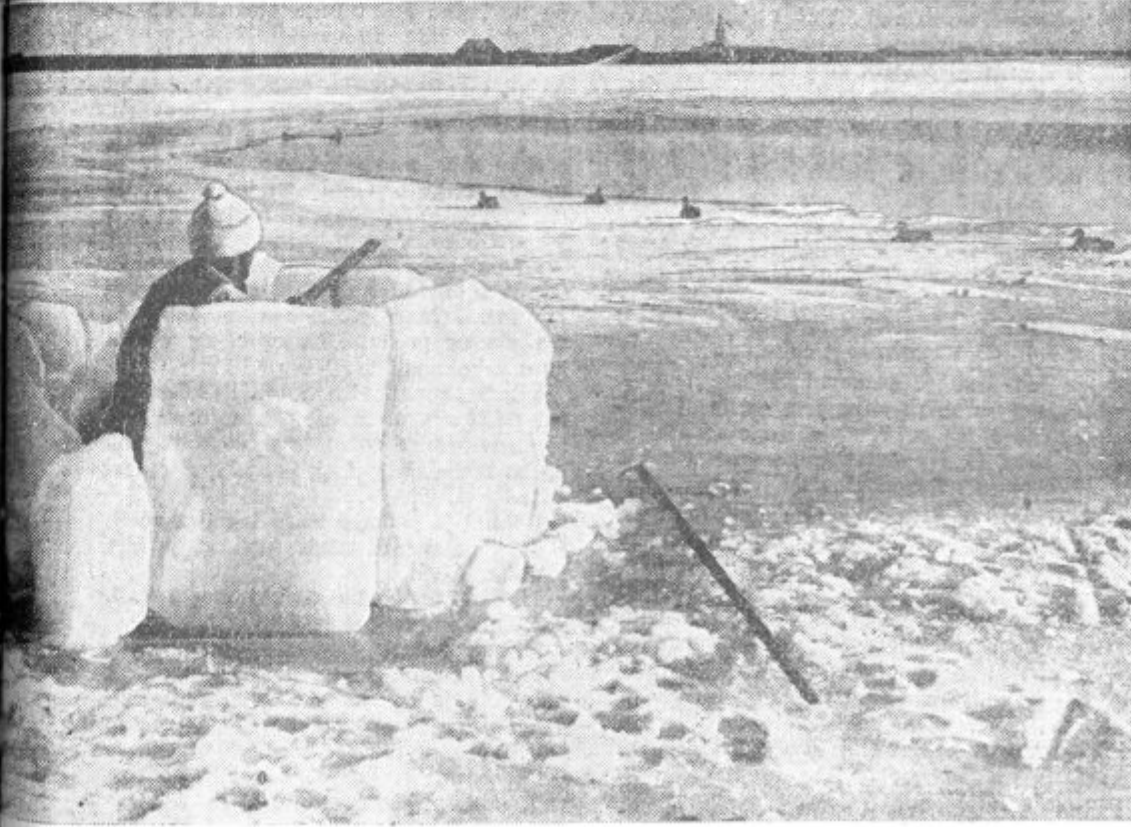
U. Hübner: ZASNEŽENI PREKOP

Iz življenja in sveta

Levo zgoraj: Predsednik poslanske zbornice ameriških Zedinjenih držav Henry Reiney — Poleg: Najmlajša klavirska virtuosinja izza Mozarta 8 letna Rut Slenczynski koncertira v Ameriki z Bachom in Mendelssohnom na vzporedju — Levo spodaj: Ameriška država New Jersey omiljuje brezposelnost z delavskimi taborišči v gozdovih — V sredi: V Ohiu so napravili uspele poskuse z miniaturno stratosferno raketo. Zato namenovajo poletji poslati v stratosfero pravo veliko raketo — Zimski prizor z jezera blizu Rotterdama na Holandskem — Desno spodaj: Zimski lov na Holandskem (figure na ledu so vaba za divje race)

INVALID

L. POLJANEC

Sedel je na klopici pred hišo in gledal v zvezdnato nebo. Po dolini so se vlačile megle in objemale z dolgimi prsti gozdove. Nad njim so vabile zvezde, po hribu navzdol se je plazil mráz, da si je zavihal vojaško suknjo in sklonil glavo.

Sam ni vedel, kako je prišlo. Ali srce se je stiskalo, kadarkoli se je domislil na nedeljo in praznično zvonjenje, ko je prvič občutil v sebi užaljeno domoljubje. Jokati ni znal; tako tuje, a vendar vablivo se mu je zdelo, kadarkoli se je ozrl v njene oči, da je potisnil čepico, kot bi se bal, da mu ne pogleda naravnost v oči. Povesil je trepalnice, ko se je v nje hipoma ozrl na ograjo pred cerkvijo, kjer so stali fantje: dišeč dim se je vil krog njihovih glav v mladem jutru, ko so se vile mimo njih pisane vrste kmečkih deklet in so matere pomenljivo mežikale.

Zravnal je telo, ozrl se na palico in zagnal sunkoma nogo naprej, da je odletavalo kamenje pred njo. Zravnal se je zopet, se zagnal...

»Je-ej!« Otroci so obstali, stisnili se k zidu pred šolo in niso umaknili pogleda z njegove noge. Nato so se urno in s smehom razvrstili za njim.

»Jaz sem takega že prej videl; čez noč je prosil, pa muziko je imel s seboj.«

»Saj sem ga tudi jaz, pa še manjšo nogo je imel kot ta. Polovica je bila s cunjami natlačena, polovica pa iz lesa. Še videl sem ga, kako jo je stran vzel, ko je šel spat.«

»Tak je kot tisti, o katerem smo brali v šoli, da so ga otroci cukali za rokav.«

Tedaj se je prikazal iz šole učitelj. Otroci so stekli naprej in se na skrivaj ozirali za njim. Preč cerkvijo so postali in drug za drugim metali v smehu noge, kot bi se ne dale gibati.

»Kaj to — smrkovci!« Cerkvjenik je stopil iz župnišča. Premeril je z očmi vse po vrsti in se ž njimi ozrl, kjer je šklepetalo železje po kameniti poti. »Bom vas že zatožil! Kaj so vas v šoli učili, da zijala prodajate — marš, v cerkev!«

Otroci so stisnili klobuk v roke in se porazgubili med ljudmi.

Niti besede ni preslišal. Čutil je, kot bi imel srce na dlani, kako so se rezale vanj besede. Ni se ozrl na cerkvjenika, ne na ljudi. Stisnil se je v kot in gledal

pred se. Občutil je strah pred samim seboj. Kesal se je, da ni ostal doma, da se ni zaklenil v sobo in zaril obraza v posteljo ter tiščal oči z obema rokama. Zdelo se mu je, da gleda vsa cerkev nanj, da otroci stopicajo z nogami in si poklašljejo. Rinil je dalje v kot, preril bi se rad skozi zid in odbežal proti domu, vzel nahrbtnik in se odpravil za vedno. Ali bežati ni mogel. Noga mu je bila itakor prikovana in roka je odpovedala. V ušesih mu je zvenelo petje s kora, maša se je vlekla v neskončnost.

»Lej ga no! Saj nisi prisegel, da boš večer vojak. Boga zahvali, da si vsaj doma, lepo življenje boš imel, čeprav —«

»No, saj noga tudi ni vse. Lahko jih navzkriž držiš, kruha že ne boš stradal... Še enega hlapca si vzameš, pa se še poznalo ne bo. Oče je tudi še pri moči.«

»Boljši si kot mi vsi. Menj se lahko vsak čas strop na glavo podre, tako bajto imam. Saj veš, kako je pri nas: tu nič, tam nič; v roke bo treba pijunta, da ne bomo še slabega stradali... Le ne ženi si tako do srca!«

Fantje so domov grede rinili vanj, ponujali in stiskali mu roko. A besed ni bilo. Kimal je z glavo in ni odgovoril. Otroci so mu plesali pred očmi, dim iz cerkve mu je ovijal glavo, pogledov ni mogel prenesti. Gnalo ga je domov, da ne bi slišal govorjenja in fantom ni verjel niti besede.

Doma sta sedela sama z materjo. Očeta ni bilo od maše, hlapec se je mudil pri živini. Mati je sedela za mizo in brskala po predalu, kakor bi ne vedela kam z rokama.

»Janez, županovi bodo dajali hčer možu; na ogledu so že bili. Pravijo, da ima ženin tako hišo kot grad in še kota jima ne bo treba dati. Lej, imajo ljudje srečo!«

Bobnal je po mizi in ni trenil z očmi. V srcu je začutil naval krvi, ki je bila izginila z lica.

»Brata jim bo pa stric v mesto vzel, pomagal mu bo pri lesu.«

Niti pogledati se je ni upal.

»Kaj hočemo pa mi početi —: onega ne bomo iz šol jemali, saj bi bil tudi neumen, če bi prevzel, očetu pa teče že šestdeseto, vojna ga je hudo vzela... Hudo ti ne bo, bomo pa toliko obdelovali, kolikor bomo mogli.«

»Doma ne ostanem. Doto si vzamem, pa bo, v nadlego ne maram biti nikomur.«

»Janez, imej pamet, komu naj pa damo grunt?«

»Komur hočete; hlapec je že na pol domač.«

Tedaj sta se srečala s pogledi. Po njenem licu se je plazila skrb, kateri ni vedela imena. Vstala je brez besed in odšla iz sobe.

Tiste nedelje popoldan nista črhnila besede in se nista pritaknila jedi. Oče se je vrnil pozno v noč.

Očesa ni zatisnil skoro do jutra. Fantje so korakali po vasi, smejali se in peli tako otožno, da se je pesem vlekla med drevjem in izginila kot umirajoč ranjenec za skednji. Gnalo ga je iz sobe, da bi zategnil sam in poslal pesem na senožeti, koder se je izprehajal mesec. Tedaj so fantje zavriskali in pevaje odšli na konec vasi.

»Nalašč so se bili ustavili pod našim oknom, da bi jim pomolil glavo in bi me povabili: saj se ti dobro godi.«

Po vasi se je že oglašalo petelinje petje. Mesec je bledelel na nebu, da so se

mrke proge smejale na steni. Zunaj je začutil hlapca, ki je pripravljaval voz.

»Še poklicati me nočejo ... hlapec gospodari.«

Truden je zatisnil oči in se vzbudil, ko je stalo sonce že visoko na nebu. V veži ni bilo čuti nikogar razen dekle. Kurila je kotel. Z zarjavelim zajemalom je zlivala v škaf, da je pljusvalo okoli njega. Kokoši so se gnetle in skakale na ognjišče. Dekla je pograbila metlo in jo zagnala za njimi.

»Na, vrag kurji, kdo se te bo ogibal!«

»Lej jo no, nikar vseh ne pobij, še hudo bo zanje! Jurkova mi je dejala, da bodo davek na nje naložili.« Stresla je iz košare korenje in se prijela za glavo. »Kar glava mi raste. Človek gara in gara, pa da bi ne vedel, komu — še za koruzo se nisem bala, ko smo jo skrivali, pa bi se za kokoši! — Kar pridejo naj! Tam so vrata — jim pokažem.«

Dekla se je zasmejela in sekljala kuhano korenje. Zunaj je zahreščal voz, konji so grebli s kopiti.

»Kaj ni nikogar doma?«

»Kaj pa je?« se je oglasila mati v veži.

Rud. Riege: SNEŽNI METEZ (lesorez)

»Naj gre kdo pomagat izpreči. Saj ni voziček, da bi ga vzdigni! čez prag!«

»Mora biti grda pot; glej, kako se konji kadijo. Pa bi bolj počasi vozil.«

Hlapec se ni zmenil za njene besede. Urno je odpel konja in ju pognal po vrtu.

»Kaj pa oni? Se še ni izkopal iz postelje?« je zagodrnjal.

Stresla se je. Vpraša je roki ob bok in gledala za njim, dokler ni izginil s konji za vogalom.

»Hlapec ali pa gospodar, kmalu ne bodo več vedeli, od koga bi davke pobirali. Na! — na! kar buha vame, kot bi dejal, da sem njegova dekla. Pri nas bo šlo rakovo pot. Naj že da, komur hoče, ampak mrtvi zapuščajo, živi pa delijo. Tega ne bo mogoče več spraviti od hiše. Zakaj ravno nas tako tepejo...?«

Snela je verigo. Stopila je k zadnjemu koncu, ogledovala voz in krcle, če se že žig pozna.

»Kaj si že vstal?«

»Vidite, da sem odveč pri hiši! Še hlapec se spodtika ob mojo nogo.«

Stal je pred njo kot tedaj, ko se je pred petimi leti odpravljal od doma. Mati je prebledela, njen pogled se je zasadil v ono stran, kamor je izginil hlapec s konjema.

»Ne bo mi slabo. Postaviti ne morem, ko ropotajo vozovi že v temi, delati mi noga ne pusti. Dajte posestvo, komur hočete, meni bi bilo samo v nadlego. Se otroci bi s prstom kazali za meno.j.«

»Kam pa hočeš?«

»K invalidom!«

Tedaj se ni mogla več vzdržati. Tudi sam se je trdneje oprl na palico, da bi mu ne odrekla noga, kakor da se je ustrašil imena samega. Ozrl se je na železje na nogi, v duši mu je vstala grozna noč, ko je ždel ob skali in tiščal rano s pestjo. Tako živo mu je bilo pred očmi kot otroci pred cerkvijo.

»Zakaj ravno nas Bog tako tepe...?«

S težavo je premikal nogi, ko se je vračal v vežo. Izza vogala se je zasmejal zagoreli hlapčev obraz in prikazali so se zavihani rokavi.

Megle so se plazile iz doline proti hribu kot težak voz po klancu. Pod njimi se je čulo drdranje vlaka, rezek pisk je pretrgal tišino.

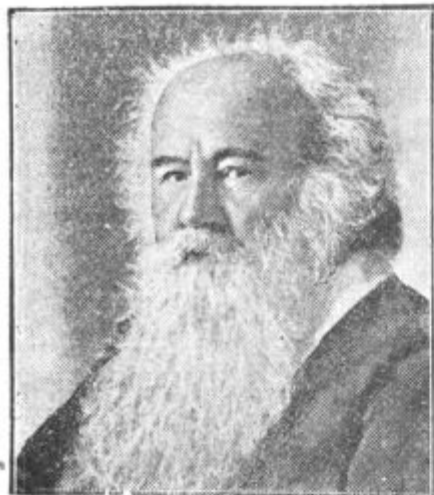
»Ob zori se odpeljem...«

Mati mu je povezovala in ni govorila. Zdaj je namignila dekli, da je odšla v kamro in ji pomagala spravljati. Hlapca ni bilo blizu. Oče je gledal skozi okno, kakor da ne vidi nikogar.

Ob zori je zasopihal vlak in ga odpeljal k invalidom.

DNFVA NF DOVE NOBENA PRATKA

HERMAN BAHR

Osebnost pokojnega pisatelja se zdi kakor spomenik starih časov v naši spremenjeni sedanosti. Bil je najnemirnejši Protej nemške literature. Po krvi slezkega pokolenja se je čutil vse življenje odvisnega od slučajnega rojstnega mesta Linza. Najprvo se je udejstvoval na Dunaju v borbi za velenemstvo, pozneje je postal v Berlinu socialni demokrat, v Parizu estēt in končno spet Avstrijec. Svet, ljudi, življenje in umetnost je opazoval pred vsem s stališča gledališča in literature. V začetku stoletja je odkril cerkev in postal zvest katoličan. Kot takšen je gledal tudi pojave novega sveta, do katerega pa ni imel nikakih notranjih odnosov. Njegovo delo je ostalo preveč dnevniško, čeprav je bil vedno kultiviran, zabaven in duhovit.

V prihodnjem rednem zvezku priobčimo pokojnikov lik v citatih iz njegovih del.

15. januarja je umrl po daljši bolezni, star 70 let, v svojem monakovskem stanovanju pesnik Herman Bahr.

DIVJI PARADIŽ

MARGITA MATCHES

N A D A L J E V A N J E

Kopalnice v Rabaulu imajo svoje posebnosti

Zanimivo je, da dolga potovanja po svetu često izpremenijo v človeku ocenjevanje vrednosti. Polagoma sem v teh tednih črtala iz svojega življenja stvari, ki sem jih prej smatrala za neobhodno potrebne.

Tako sem mislila, da je prva zahteva civilizacije lepo opremljena kopalnica. V Rabaulu sem morala popolnoma izpremeniti svoje nazore o kopanju. Že na Novi Gvineji ni več kopalnic, temveč kvečjemu kaka primitivna domača prha. V Ah Cheejevem hotelu je bila prav blizu moje sobe. Bil je površno zgrajen prostor s cementnim podom, ki je lahko visel proti sredini, kjer je bil odtok. Nad glavo je bil obešen kot na vislicah velik pločevinast zaboj z izvrtanimi luknjami. Priprava je bila zelo duhovito sestavljena. Stopiš pod posodo, potegneš za vrstico, ki visi od nje in s tem spustiš vodo. Zahteva pa neke vrste spretnost, če se kdo lepo namera z milom in potem oblije z vodo. Bilo je naravnost nebeško, ko sem zjutraj zaklicala »postrežba« in že sem slišala odgovor »jesah«. Pristavila sem samo »pripravite kopel« in trenutek nato so mi že znesli cel bazen vode, da bi se lahko utopila.

V Rabaulu morate imeti svojega lastnega strežaja, tudi če stanujete v hotelu, sicer vam bo slaba predla. Strežaja pa ni lahko dobiti, postrežnico pa še celo ne. Toda tudi tukaj mi je bila sreča naklonjena. Neki nemški sestanovalec, ki je nekaj dni gledal, kako mi je življenje brez strežaja težko, mi je odstopil dva svoja strežnika. Spala sta pred vratmi, pobijala moskite in mi pospravljala sobo, da mi je boljše ne bi mogli nikjer v Parizu. Prala in likala sta mi celo perilo.

V Ah Cheejevem hotelu so bili moji prsti ob žili Južnega morja, ker so se tukaj sestajali pravi otočani. V hotelu je tudi stanoval majhen ostanek nekdanjih graditeljev nemškega kolonialnega

carstva, ki so izgubili posestva in svoje pozicije, ko so Nemci izgubili otoke. Ti ljudje so iztrgali lep in zelenec otok džungli. Oni, ki so ostali na otoku, niso še opustili nade, da bo čas zabrisal vojna sovraštva in jim bo vrnjeno, kar je bilo njihovega. Eni med njimi so našli zlato na Novi Gvineji, drugi se pečajo s trgovino. Nekateri so po svojih avstralskih ženah ušli razliastitvi in obdelujejo dalje plantaže kokosovih orehov. Nekaj jih je tudi, ki jih je zadela grenka usoda, da služijo zdaj na plantažah, ki so bile nekoč njihove, in v katere so vložili svoje nade in trud svojega življenja.

Čudno je, da so domačini po vsem videzu imeli rajši železno nemško upravo kot pa mnogo milejše avstralsko gospodarstvo. Nova vlada prepoveduje belemu človeku udariti domačina, če bi tudi zagrešil najhujše dejanje. Za kazen je naložena visoka globa in ječa. Le dvoje stvari se boje domači kanaki, in sicer telesne bolečine in ponižanja pred svojimi rojaki. Nemci so iznašli sistem, ki je dosegel istočasno oba cilja, ni pa ostavil nikakih zlih posledic na kaznovanem domačinu. Zdaj se je pokazalo, da je zlasti v oddaljenih krajih, kjer mora beli človek hitro nastopiti, a je službena pravica zelo počasna, porcija javnih batin najuspešnejše sredstvo, za katerim po kratkem času ne ostanejo niti vnanja znamenja niti kake notranje posledice.

Razen Nemcev so bili v hotelu samo slučajni gostje, ki so tod prebivali le na prehodu. Bili so po večini iskalci zlata, pa tudi mornarji in trgovci, ki so tod potovali za kupčijo. Končno je bil tudi Yank Colvin iz Kentuckija, edini Amerikan, ki je prišel istočasno kot jaz v Rabaul. Bil je visok a slok, z obrazom, ki sta sonce in dež urezala vanj globoke gube. Po poštenih modrih očeh in po zategnjeni govorici bi ga človek smatral prej za Angleža kot pa za prebivalca samotnega juga. Za njegovimi petami je bil neprestano ogromen črn pes, iz či-

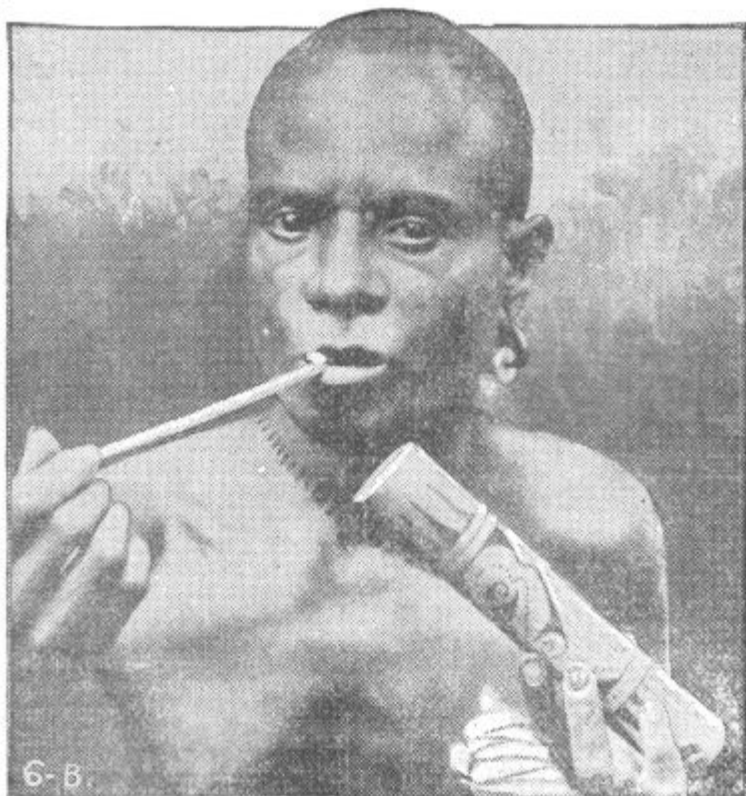
gar oči je sijala neizmerna vdanost do svojega gospodarja.

Yank je živel že več let na Novi Gvineji ter iskal zlato, sedaj pa se je oziral za diamanti. Prišel je v Rabaul, ker je moral čakati na sodbo zaradi pretnje domačinom. Pripovedoval mi je, da je bil daleč v notranjosti Nove Gvineje, kjer je njegovega prijatelja napadla rumena mrzlica. Bila je samo ena rešitev, da ga pripelje čimprej k obali. Zato je

Kitajsko mesto

V Ah Cheejevem hotelu sem imela kitajsko mesto tik ob strani. Kitajsko mesto meji sicer na evropski del Rabaula, se pa z njim nič bolj ne meša kot zelene vode Zalivskega toka z blatnim vodomjerm Mississippija.

S ceste pod balkonom mi je udarjalo na ušesa enoglasno, zategnjeno popevanje kantonskih mornarjev. Za oglom pa

Ne barva si ustnic, temveč zobe...

najel nosače ter se podal z njimi skozi neskončno in neprodorno džunglo. Potovali so skozi kraje, kjer so živeli sovražni domačini. Nosači so se uprli. Tedaj je potegnil samokres in gnal ljudi pred sabo, dokler niso prispeli do obale. Avstralec je ozdravel, toda nosači so se pritožili, da jim je grozil s samokresom in Yanka so postavili pred sodišče v Rabaulu. Ko sem ga srečala, je pravil, da bi prav rad porezal vratove vsem Avstralcem, ker se je njegova zadeva pred sodiščem vlekla cele mesece! Slednjic pa so ga le oprostili.

je že hreščal gramofon, ki je prekrival kitajske glasove, katerih odmev je donel kot stokanje duš v vicah. Prikazni v ohlapnih črnih svilenih plaščih z dolgimi do kolen segajočimi kitami begajo kot sence po ulicah. Med staro pokoljenje sinov nebeškega carstva je pomešana mladina z oškrobljenimi belimi ovrtniki in čistimi brezhibnimi srajcami, z ostrizeno glavo, pokrito s tropsko čeladjo ali panamskim klobukom najmodernejšega kroja. Kitajci so v Rabaulu zelo bogati.

Tudi v tem oziru se opaža mila roka

novih gospodarjev otoka. Bili so časi, ko je moral Kitajec stopiti s ceste, če je šel mimo beli gospod. Sedaj se lahko zaletita drug v drugega. Japonski trgovec Komini, lastnik mnogih plantaž in tr-

Ponoči so izložbe kitajskega mesta potopljene v temo, dokler mesečina ne osveti njih razstave v tajinstveni svetlobi. Podnevi pa razkazujejo mala okna vsepovsod lepo vezeno svilo, kipe iz

Rjavi mornarji na jadrnici

govskega brodovja, je stalen gost na guvernerjevih prireditvah. Njegova mala ženica, odeta v težak svilen kimono, s pomazanimi črnimi lasmi, okusno povezanimi na temenu v visoko pompaduro, sedi s prekržanimi nogami na nizkem stolčku ter posluša s neprodinim licem včasih tudi dvomljive poklone evropskih gospodov.

jantarja in ebenovine, rezljano slonovo kost, bakrene in medeninaste lonce, poleg razne ničvredne šare in barvastega pudra, za katerega bi vam domačinka prodala dušo.

V tesnih vežah poleg trgovin čepe po tleh Kitajci in leno vlečejo dim iz dolgih, čudnih pip. Mične majhne in mlade žene vas vabijo iz teme v ozadju — pri-

peljali so jih na ladji »Calulu« naravnost iz Kitajske kot bi jih kupili po ceni v trgovini. Zato je debeli Sing naročil v svoji nekdanji domovini ženo, ko mu je prva umrla na porodu. Vendar naročene žene ni bilo, pač pa je prišel namestu nje ljubek in prijazen otrok, star komaj 13 let. Sing je imel že kakih petdeset let, vendar z zameno ni bil nezadovoljen. Očividno pa tudi ni bila nezadovoljna njegova nova pridobitev. Njen okrogel, srcu podoben obrazček, se je neprestano smehljal nad okusnim, trdim in črnim ovratnikom in kitajsko haljo, ko je sedela za mračnim pultom v trgovini. Sing je prežal nanjo kot maček.

Po kitajskem mestu hodijo ves dan tudi beli moški in ženske, kajti Ah Kuhnova trgovina slovi za najboljšo v vsem Rabaulu ter ima tudi največjo zalogo blaga — umetniške predmete iz Kitajske in koristne stvari iz Sidneya. Zato si je Ah Kuhn v Rabaulu zbral že prav lepo premoženje in je poslal celo svojega sina na študije v Oxford. Prav rad kaže sliko svojega nadebudnega potomca, še rajši pa poudarja, da bo sin kmalu doktor.

Sredi tega čudovitega ljudstva sem dobila občutek, da doživljam nekaj izjemnega in posebnega, kar mi je bilo doslej neznano. Pišem te vrstice v senci težko obložene granatne jablane. Daleč spodaj pred mano leži skalnatemu obrežju Massachusettsa podobna obala, od katere se razteza modro avgustovo morje preko obzorja do oceanske poti, vode če do koralnih otokov, ki prav tako ne vedo za ta kraj kot Angleži ne za rabaulsko prebivalstvo. Po morju zvirajo ladje, lepo pobarvani čvrsto zgrajeni parniki, prav malo podobni slikovitim jadnicam, ki tavajo kot začarano brodovje med zelenimi skalnatimi morskimi pragovi, orjejo s ostrim kljunom čudovite morske vrtove in dremljejo po tihih samotnih lagunah, kjer nakladajo biserno matico in jantar. Domišljija mi nekako ne dopušča, da bi si namestu posadke angleških ribičev zamislila druge vrste ljudi, pol nage in temnopolte, z glavami, zavitim v kričečobarvne volnene rute, lica skažena z brazdami, ki so jih ostavile kože. Lep kraj je tod, vsekako mnogo prijetnejši kot Nova Gvineja, krasen kraj in vendar sem tako pokvarjena, da nisem z njim zadovoljna.

Kitajsko mesto zavzema komaj četrtino te znamenite južne pacifične metropole. Rabaul je položen v usedlino tik

pred morjem. Vsenaokrog se širijo slikovite barve. Modri in vijoličasti valovi se zlivajo tam daleč nekje skoraj v neskončnosti v milo harmonijo. Zlato listje kasij in ogromnih vrb žalujk je zasulo baržunaste steze ter jih izpremenilo v prava nebeška pota. Z mavričnih dreves kaplja rosa in širi prijeten hlad v ozračju. Udobne bele kože, krite z rdečimi strehami in sezidane na nizkih stebrih, se skrivajo za grmičevje. Ne more se odrekati Nemcem, da so zelo lepo zasnovali izgraditev Rabaula, ko so ga ustvarjali. Široka Avenija Casuarina, ki jo obrobajo drevesa, po katerih je dobila ime, se razteza po vsej dolžini mesta do botaničnega vrta.

Premerila sem Casuarino večkrat na dan. Od vseh pestrih stvari na tem otoku se mi zdi človek, če izzamemo mogoče edino rajčico in metulje, najbolj slikovit tvor. Moški spol Nove Britanije si barva lase. Po prvem začudenju sem se kmalu navadila na glave, povezane s turbanu podobnimi svitki. Moški spol si tod ne barva samo las v vseh mogočih in nemogočih barvah, temveč si tudi rad obrobija oko z karminasto rdečim krogom.

Na Novi Gvineji se v nasprotju z našim zapadnim svetom moško bitje mnogo bolj lišpa nego ženska. Žena, vsaj krepostna, si ne vpleta v lase cvetic, pač pa mož, ki ji ga je prisodil gospod Bog, rad zatika hibiskov cvet za ušesa in si uklepa roke v tesne zapestnice. Zobe ima črne kot polirana ebenovina, ali si jih pa barva krvavordeče z rastlino, koje sok daje škrlat. V lasih ima zatak-njen visok lesen glavnik, v katerega so vrezljane razne figure. Glavnik je opremljen z raznovrstnim perjem rajčic, pava, pelikana, pa tudi navadnega krokarja. V rani mladosti dečkom že nategujejo uhlje, da vise, če mogoče kar do ramen. V to svrhu prebodejo detetu uhlj in vtaknejo vanj majhen lesen krožek. Ko uho raste, vtikajo vanj vedno večje krožke.

V krajih, kjer se je naselilo že belo prebivalstvo, ženske ne nosijo več starodavnih iz trave spletenih kril in tudi ne hodijo več z razgaljenimi prsi. Cena na suknena krila so zamenjala naravnost umetniška iz trave spletena oblčila in umazane kučemajke zakrivajo rjava ramena in prsa. V domači vasi pragozda je ostala domačinka prožno, naravno bitje. Hodi s plesočim korakom, pri čemer se ji ob vsaki kretni bokov z neodoljivo gracijo zaguga krilo in

pod rjavo baržunasto kožo se vidi vsa-ka mišica pri delu.

Pogosto srečate na Casuarini čuden sprevod, v katerem koraka kakih 12 domačinov tesno zaviti v suknene predpasnike, z belimi mornarskimi klobuki na glavi, ki nosijo nosilnico. Nosilnica je pokrita z neke vrste prtom, izpod katerega moli dvoje nepremičnih rjavih nog. Nosijo mrliča h pokopu na bližnje pokopališče. Zdi se, kot bi to ne bil po tamošnji filozofiji nikak posebno žalosten dogodek. Življenje pojmujejo na Novi Gvineji zelo lahko.

Nasproti hotela stoji po času oglodano poslopje, kjer kažejo zastarele in obrabljene ameriške filma. Če zmanjka pri tem kak meter prvotnega filma, ne dela to podjetniku nikakih preglavic. Enostavno zamaši vrzel s kosom, ki mu 'je

ostal od slične poprave kakega prejšnjega filma.

Guverner je majhen okrogel možic, ki dobro razume svoj posel. Ne vem, ali je bolj ponosen na svoje veliko dostojanstvo ali pa na podjetje, ki ga ima v Queenslandu. Pri vsem pa rad ponisli s težkim srcem na one srečne čase, ko je bil še sam svoj gospod. Vse velike svečanosti se vrše v evropskem hotelu Rabaula. Sredi veselega razpoloženja zaigra navadno godba himno »God save the King« in na stopnicah se pojavi majhen debeluhast možic v tesni obleki z dostojanstvenimi koraki. Za njim stopica zaokrožena ženica z lesketajočo ogrlico draguljev in v pariško prikrtojenem plašču. Njegova in njena visokost otvorita družabno sezono v Melaneziji.

D A L J E

KAKO JE S PIJAČO PRI JEDI?

Praden rečemo kaj več o tem, moramo najprej ugotoviti, da običajna opoldanska juha skoraj zadostuje za kritje tekočin, kolikor jih sploh potrebuje naš organizem. V splošnem se mora vedeti, da preobilno uživanje tekočin med jedjo sploh ni dobro, ker se zaradi njih grizljaji premalo oslinijo in pridejo v želodec le deloma prežvečeni. Razen tega se zaradi zavžitih tekočin zmanjša koncentracija solne kisline v želodcu in prebavnih sokov na splošno, zato pa mora tem več izločati želodčna žleza. V ostalem se mora priznati, da je uživanje jedi za marsikoga lažje, če med jedjo pije. Jed tekne boljše, kar je pa za debeluhne nevarno, za suhe in takšne, ki se pritožujejo zaradi slabega teka, pa prav koristno. Učinek je še ugodnejši, če pijejo med jedjo — pivo, pri katerem pospešuje tek in razpoloženje neznamen odstotek alkohola. Gotovo je, da alkohol v nezadostnih množinah samo dobro vpliva na prebavo.

Kdor ima zdrav želodec in tudi sicer nima pritožb zaradi bolezni v zvezi s prebavo, lahko mirno uživa svojo mero tekočin pri obedu in večerji.

Pri tem pa mora vendar paziti, da žече ne ustvarja umetno — s soljo. Sploh je moderna kuhinja mnogo preradodarna s soljo, dasi jo telo potrebuje zelo nujno. Če je solna kislina, ki se izloča v želodcu, opravila svojo nalogo, se spet spreminja v sol in razdeli po telesu. Kolikor je primanjkuje, jo dobiva telo z jedjo, toda celo z nesoljenimi jedmi dovolj za organizem.

Če je soli preveč, navadno ni več v redu izmenjava rudninskih snovi in medsebojno razmerje rudninskih soli, ki jih sprejema

telo. Še bolj škodljivo pa je preveliko uživanje soli za ledvice. Zato je treba uživanje soli čimbolj omejiti, po možnosti pa sploh opustiti. Skoraj gotovo pa bomo po tem skrajnem sredstvu posegli le tedaj, če smo že oboleli, ker je sicer leslana hrana več ali manj neužitna ali pa le s težavo.

Zato je treba zdravim priporočiti zmerno uživanje soli, ki naj ga zmanjšajo, kadar in kolikor se da.

Začimbe se pridevajo jedi zaradi tega, da bi povečale tek, učinkovale na okus in vonj in obenem pospeševale izločanje prebavnih sokov v želodcu. Takšne začimbe pa se pojavljajo tudi brez dišav, kadar se meso peče ali cvre. Sicer pa je po starem kuharskem pravilu najboljša začimba glad, toda pri delavcu, ki ne opravlja ročnega dela, je vendar treba nekaj dražljaja za tek in prebavo.

Toda kljub vsemu temu ostanimo zmerni, ker se sicer kmalu oglasijo pritožbe v želodcu, prebavi, debeluhnosti in morda še hujšim. Skratka: tekočine, sol in začimbe uživajmo z jedjo v zavesti, da takrat niso neobhodno potrebne za naš organizem.

—ls

ZIMSKO CVETJE

Če se potaknejo vejice zgodaj cvetečega drevoja v mlačno vodo in postavijo na toplo, potlej se predčasno prebude iz zimskega spanja in po nekaj tednih poženo cvetje. Razvoj cvetja se lahko močno pospeši, ako se vejice poprej obrizgajo z etrovo paro. Naravoslovci sodijo, da se s tem omamnim sredstvom odrevenelost rastline do neke mere poglobi in potlej hitreje prekliče. Predčasni razvoj se najlaglje posreči januarja in februarja. Pospeševalni učinek etra temelji po vsej priliki na tem, da se z njim poživi pretvarjanje škroba v sladkor.

ČLOVEK IN DOM

Nesrečni nahod

Kadar smo zdravi, se nam zdi ves svet lep, vseko delo lahko. Če nas položi bolezen v posteljo, se nam zdi vse turobno in življenje težko. Že sam ta preklicani nahod,

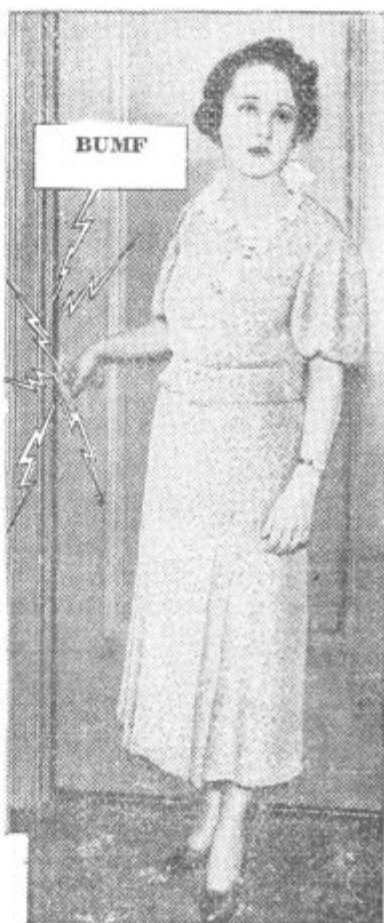
ki se mu pozimi prav rada pridruži angina in hripa, nas spravi v skrajno slabo voljo. Življenje se nam zdi vse trše, kakor če smo zdravi. No, in nahod, ki je začetek

vseh zlih posledic, smo si nakopali kar čisto sami po svoji lastni krivdi ker se iz mehkužnosti nismo hoteli umivati z mrzlo vodo, ampak s toplo, nismo hoteli vsaj pet minut vsak dan telovaditi in ker smo spali pri zaprtih oknih v slabo zračen sobi.

Pritiskavec za preproge

je praktična novost, ki bo našla priznanje v gospodinjstvu. Pritiskavec za preproge je prav tak, kakor za obleke, le večji in močnejši. Eno polovico prišijemo na vogal preproge, drugo zabijemo v pod, kjer hočemo imeti preprogo pričvrščeno. S to preprosto napravo preprečimo, neprijetno svaljkanje in drčanje, posebno tekačev. J. X.

L E P O O B N A Š A N J E

Spoštuj tuja vrata in zasebnost, ki jo zakrivajo. Ne bodi med onimi, ki loputajo z vrati, ne da bi se oprostili. Odvadi se te razvade! Vedi tudi, da ne sme nihče — niti družinski član — stopiti v tujo sobo, četudi bi bila vrata le priprta, ne da bi prej potrkal ali vsaj vprašal:

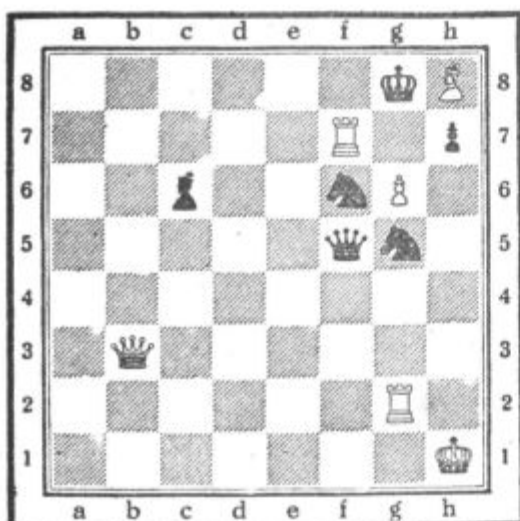
»Ali je dovoljeno?«

PROBLEM 55

V starem slogu

T. Herlin (1860)

Mat v štirih potezih

Rešitev problema 54

1. Th6—h1! Beli namerava 2. d2—d3 in 3. Dc1—b6 mat. Po vsaki drugačni potezi stolpa igra črni Lb7—h1, da pride na 2. d2—d3 z Da8—g2+ belemu na pot. Sedaj pa mora črni na h1 obračunati s stolpom, nakar primese lepa parada 2. Da8 : h1! nepričakovano odločitev. 2. D : D, 3. f7—f8D ali L mat.

ZA MISLEČE GLAVE

80

Poštni konji

Ko se je nekoč neki kralj vozil s poštnim vozom po državi, je na neki postaji vprašal radovednež poštarja, koliko konj je naročil kralj za izmeno.

Prebrisan poštar nru je takole odgovoril: »S polovico konj in še pol konjem se bo peljal kralj sam, s polovico tistega kar ostane in še pol konjem se bo peljal njegov minister, s polovico še preostalega ostanka in pol konjem se bodo vozili njegovi slugi. Zadnjega konja, ki še ostane bo pa zajahal predjedec kaljevega spremstva.«

Mož, ki je zastavil poštarju vprašanje, je sprva debelo gledal, slednjič je pa le začel računati in je tudi pogodil pravo število konj. Poskusite še vi!

81

Šejkova oporoka

Alah je sklenil, naj se izteče življenje njegovega zvestega služabnika: Stari šejk je umiral. Na smrtni postelji je dal poklicati svoja dva sinova in jima dejal: »Zajajšita vsak svojega velbloda in odpravita se na pot v Mekko. Čigar velblod bo zadnji prišel v sveto mesto, tistemu zapuščam vso svojo oblast in imetje.« Kazalo je, da oče ne bo več dolgo živel in ker je bil običaj, da je moral oče svojega naslednika blagosloviti pred smrtjo, je bilo treba pohiteti. Kako sta sinova na najkrajši način opravila očetovo naročilo?

Rešitev k št. 79.

(Ubegli kaznjenc)

Ker je dama sporočila svojemu šoferju-kaznjencu točen naslov, v katero garažo naj spravi njen voz, je imela policija, ki jo je takoj nato sama obvestila, lahek posel. V nekaj minutah so bili pri garaži detektivi — in čim je zapeljal vanjo voz te in te številke, so šoferja takoj aretirali, dasi ga sicer ne bi bilo mogoče prepoznati za ubežnega kaznjenca, ker se je bil med tem od temena do peta popolnoma preoblekel.

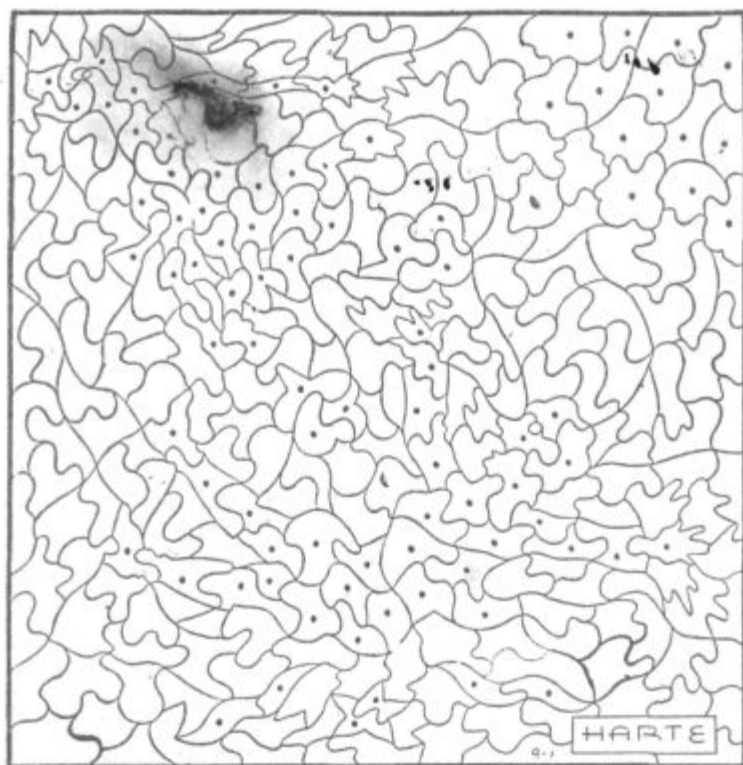

NEVARNA LETA MOŠKEGA

Da imajo ženske v starosti 45 do 50 let svojo kritično dobo, ko preneha delovanje spolnih žlez, je znano, manj znano pa je, da obstoji takšna doba tudi pri moških. Mendel jo je imenoval moški klimakterij. Seveda so ženska »nevarna leta« vse bolj izrazita nego moška. Če moškemu z operacijo odstranimo bolna moda, se pokaže cela vrsta živčnih in duševnih motenj, kakor pri ženski po odstranitvi jajčnikov. Seveda so naravni fiziološki pojavi pri moškem v nevarnih letih, ki se javljajo itak polagoma, dosti slabotnejši nego po kastraciji, umetnem izživanju klimakternih pojavov.

Pri moškem preneha delovanje klicnih žlez nekako v 60. letu. Med motnjami, ki se v tem času prav često pojavljajo, je omeniti zlasti neko jokavost in občutljivost, ki sta zvezani z bolj ali manj izrazitimi duševnimi depresijami, nevoljo za delo, zdražljivostjo. Omotice, pritisk v glavi, krvna valovanja, močno utripanje in čudni občutki v koži, kakor včas pri začetni arteriosklerozi spremljajo te pojave. Verjetno pa je, da vsi ti pojavi niso zgolj v zvezi s kličnimi žlezami. V splošnem pa je moški klimakterij manjšega pomena nego ženski in malokdaj nevaren. **ks**

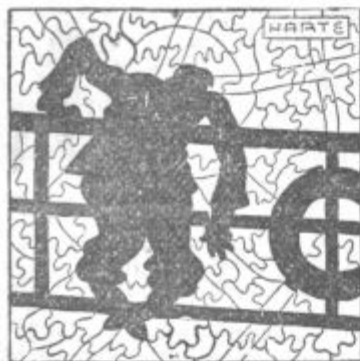
RISARSKA UGANKA

PRIGODA NEDELJSKEGA JAHACA

Ni vam treba rezati oĉrtanih delcev. Vzemite svinĉnik in zamažite prostorĉke oznaĉene s pikami. Ko ste izĉrtali vse prostorĉke, dobite silko. Poskušajte in ĉe vam je uspelo, uganite, kaj ste narisali. Rešitev dobite prihodnjĉ z novo risarsko uganko

RESITEV RISARSKE UGANKE V ZADNJI ŠTEVILKI:

NESREĀA NA MORJU

SKRIVALNICA

Kje je pijanĉev prijatelj?